



פריד והמדע מסה על המסע מסובייקטיביות לאובייקטיביות ובחזרה

צבי גיל

ואז מת בשלווה). ג'ורדנו ברוננו (1600-1548) סיים את חייו על המוקד, עקב תמיכתו בתורתו של קופרניקוס, ואילו גלילאו גליליי (1642-1564) נאלץ לחזור בו בפומבי מהטענה שהארץ סובבת סביב השמש, כדי להינצל ממשפט האינקוויזיציה.

אבל גלילאו גליליי חשוב כאן משום שהוא נחשב לראשון שהניח את היסודות למדע המודרני, מדע של תצפיות וניסויים. טענתו שהארץ נעה סביב השמש לא נבעה מאמונה (או מכפירה), כפי שחשדו אבות הכנסייה) אלא מתצפיות שערך בטלסקופ, שהוא היה מהראשונים שהשתמש בו, והוא הבין שתצפיותיו תומכות בתורתו של קופרניקוס. גליליי ערך גם ניסויים ומדידות, שהמפורסם בהם הוא הטלת חפצים ממגדל פיזה, ובעקבותיהם הגיע למסקנה שאין יותר לסמוך על המדע העתיק מבית מדרשם של הפילוסופים היווניים, כמו אריסטו (384-322 לפני הספירה) ותלמי (מאה שנייה לספירה) או על כתיבי הקודש, אלא יש ליצור מדע חדש שמבוסס על תצפיות ומדידות. כמעט אין צורך לומר, גישה חדשנית זו לא נשאה חן בעיני הכנסייה.

אבל הגישה החדשנית שלו היא שיצרה את עקרונות המדע המשמשים עד ימינו, מדע המבוסס על תצפיות, ניסויים ומדידות. אנקדוטה חביבה או אף מעוררת השראה היא העובדה כי אייזק ניוטון (1642-1727) נולד באותה שנה שבה נפטר גליליי, ואשר בצניעות לא אופיינית התכוון אליו כאשר אמר "עמדתי על כתפי ענקים". ומניוטון אל פריד הדרך כבר מתקצרת.

קשה להגזים בהשפעתו של ניוטון לא רק על זמנו אלא גם על זמננו שלנו. למעשה, לא רק רוב הפיזיקה השימושית של ימינו היא פיזיקה ניוטוניאנית, אלא שהיא נכנסה גם לאופני החשיבה של כמעט כל אדם. כוח הכובד (או כוח המשיכה של כדור הארץ)? מסה, תנועה, תנע? ועוד ועוד.

אבל חשוב מזה - ניוטון לא הסתפק בתאוריה מושכלת על היקום, אלא ניסח את התורה המתמטית שהייתה נחוצה כדי להראות שהיא נכונה. ניוטון לא רק תיאר את המסלולים של הכוכבים, אלא חישב אותם. לשם כך היה נחוץ לו זמן רב, וזאת בתקופה שבה קצב הפרסום של מדענים שנחוץ להם כדי להתקדם בקריירה האקדמית היה נמוך בהרבה מאשר בימינו.

"במהלך התפתחותה האנושות נאלצה לשאת מידיה של המדע שתי התקפות על אהבתה העצמית התמימה. הראשונה הייתה כאשר היא זיהתה שהארץ שלנו אינה נמצאת במרכז היקום, אלא הינה כתם זעיר במערכת עולמית שאת גודלה קשה לתפוס. הבנה זו קשורה בתודעתנו לקופרניקוס [1473-1543], אף כי ניתן לראות את שורשיה כבר בחשיבה של אסכולת אלכסנדריה [אריסטרכוס, במאה השלישית לפני הספירה]. ההתקפה השנייה התרחשה כאשר המחקר הביולוגי גזל מהאדם את זכותו המוזרה להיברא בצורה מיוחדת, ודרדרה אותו לשלב מאוחר בעולם החי כך שהשאירה בתוכו באורח בלי נמנע חלקים חייתיים. הערכה מחודשת זו עלתה בימינו מחקירותיהם של דרווין, וואלאס ותלמידיהם, ולא בלי התנגדות נמרצת ביותר מבני זמננו. אבל תשוקתו של האדם לעליונות סובלת כעת ממכה שהיא המרה ביותר, מהמחקר הפסיכולוגי בן ימינו. המחקר מוכיח לאגו של כל אחד מאיתנו שהוא אינו אדון אפילו בביתו שלו, אלא חייב לחיות בשלום עם הפיסות הכי שוליות של ידיעה ביחס למה שמתרחש באורח בלתי מודע בתוך נפשו. אנו, הפסיכואנליטיקאים, לא היינו הראשונים או היחידים להציע לאנושות שעליה להתבונן פנימה, אך נראה שנפל בגורלנו לקדם פעולה זו בצורה העקבית ביותר ולתמוך בה באמצעות ראיות אמפיריות הנוגעות בכל אדם בצורה הקרובה ביותר". (פריד, מבוא לפסיכואנליזה, 1916. תרגום שלי והערות שלי).

בקטע זה מציב פריד את התאוריה שלו - ובמשתמע, את עצמו - בשורה אחת עם התגליות הגדולות שזעזעו את האנושות: הגילוי שהארץ אינה במרכז העולם ושהשמש אינה סובבת סביבה, והגילוי שהאדם אינו יצור נשגב העומד בפני עצמו אלא חוליה אחת מני רבות בהתפתחות ממושכת של המין מינים של בעלי חיים, ומותר האדם מן הקוף - אך מועט. תגליות אלה לא חלחו לתודעה האנושית על נקלה. קופרניקוס, שחשש מהתגובה של הממסד בן זמנו, פרסם את ספרו רק בשנת מותו (למעשה, הספר התפרסם אחרי מותו, והאגדה מספרת שהוא הקיץ ממיטת חוליו, הציץ בעותק המודפס הראשון של ספרו,

צבי גיל הוא פסיכולוג קליני ורפואי, מנחה במסגרת פסיכותרפיה ובפסיכודיאגנוסטיקה. מרפאה קהילתית לבריאות הנפש, עכו; אחראי על ההתמחות, מכון עמית,

חדרה; מנחה במסגרת פסיכותרפיה, מרפאות לטיפ; מכון אנאפה, חיפה. Tsvigil13@gmail.com

פריד, במאה ה-19 החלו גם להבין את תפקידו של המוח ושל חלקים ספציפיים בו כאחראים על תפקודים בגוף ובפיזיולוגיה האנושית. בתקופה זו החלו להבין את תפקידם של הניורונים ושהם פועלים באמצעות הולכת חשמל. ברוקה (Pierre Paul Broca, 1824-1880) גילה שאזור באונה המצחית אחראי על תפקודי הדיבור, והבנה זו שוכללה על ידי ורניקה (Karl Vernicke, 1848-1905) אשר הצביע על התפקיד של האונה הרקתית בתפקודים אלה. לא מיותר להזכיר כאן שפריד, הסטודנט לרפואה, עבד במשך מספר שנים במעבדתו של ברוקה.

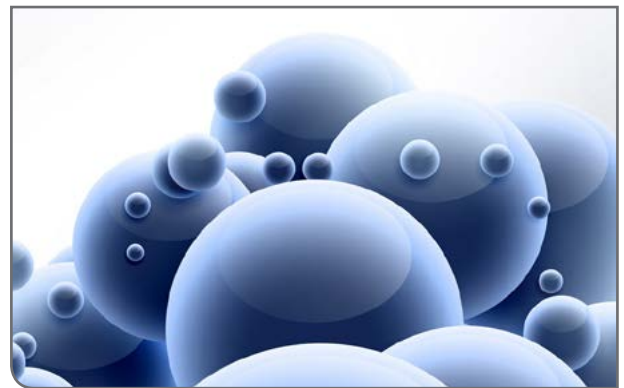
מרכז הפתולוגיה עבר מקונפליקטים והגנות לחסכים וליקויים ... המטפל לפי הגישה הפנומנולוגית האקזיסטנציאלית הוא "צופה משתתף" יותר מאשר פרשן אובייקטיבי, והוא מנסה להיות אמפתי ואינטרוספקטיבי יותר מאשר פרשני ואובייקטיבי

במקביל להתקדמויות מרשימות אלה במדע ובטכנולוגיה התפתחו גם גישות מחשבתיים, ולענייננו - הגישה הפוזיטיביסטית. אסכולה זו בפילוסופיה של המדע התפתחה במקביל למדע עצמו. היא טוענת שידע תקף אם ניתן לאשררו - באמצעות חשינו, ובשיטה ברורה, שהיא מדעית. תאוריה מדעית נגזרת מתצפיות. תצפיות רבות יוצרות אינדוקציה, הכללה מהפרטים אל הכלל.

אבל לפני שנגיע לפריד יש להתעכב על עוד שתי תגליות של המאה ה-19.

צ'רלס דרווין נולד בשנת 1809 למשפחה אנגלית דתית. הוא החל ללמוד רפואה אך הפסיק, והעמיק את הידע שלו במדעי הטבע. ב-1831 יצא עם האונייה בייגל למסע שנועד לחקור את העולם, כלומר להסתובב על פני הימים, לתעד ולגלות תגליות חדשות. המסע נמשך חמש שנים, ובמהלכו דרווין התבונן בצורות החיים (בעלי חיים וצמחים) שבהן פגש במהלך מסעו, אסף פוחלצים ומאובנים, יצורים ימיים, חרקים, צמחים ואבנים. בחזרתו לאנגליה ישב למיין את מה שאסף ולנסות לגזור מסקנות. המסקנות שאליהן הגיע היו מדהימות, ושונות הן מהתאוריות המדעיות המקובלות עד זמנו, והן מהדוגמות של הכנסייה. לכן דרווין התעכב זמן רב לפני שפרסם אותן.

למעשה, ב-1669, בהיותו בן עשרים ושבע, התמנה לפרופסור בקיימברידג', אבל רק כמעט עשרים שנים לאחר מכן, בשנת 1687, פרסם את ספרו המונומנטלי "עקרונות מתמטיים של פילוסופיית הטבע" (Philosophiae Naturalis Principia Mathematica). כאשר ביקר אותו האסטרונום אדמונד האליי (Edmond Halley, 1656-1742, על שמו קרוי שביט האליי) בשנת 1684, טען בפניו ניוטון שהוא גילה שתנועתם של הכוכבים היא אליפטית (ולא מעגלית, כפי שסברו קודם לכן). איך אתה יודע את זה? שאל האליי, "I have computed it". הייתה תשובתו המפורסמת והמדויקת של ניוטון.



המאות ה-18 וה-19 שבאו בעקבות ניוטון כונו לעיתים המאה של המדע (או המאה של ההנדסה). האלכימיה פינתה את מקומה לכימיה; הפלוגיסטון (שמעולם לא היה באמת קיים) פינה את מקומו לחמצן; הוגדרו מעלות צלזיוס למדידת חום ומטר למדידת אורך ומרחק; החל להתגלות הטבע האטומי של העולם (כלומר, שכל החומרים בנויים מחלקיקים יסודיים שהם האטומים) ולקראת סוף המאה ה-19 פרסם מנדלייב את הטבלה המחזורית של היסודות; זמן החל להימדד בדייקנות רבה יותר באמצעות כרונוגרפים; התופעה של חשמל החלה להתגלות ולהיחקר, פותחה הסוללה החשמלית, ואחר כך מנוע דינמו להפקת חשמל; מושג האנרגיה הורחב ועימו חוק שימור האנרגיה; ולאחריו ההבנה של מה שנקרא גלים אלקטרומגנטיים; חקירות גאולוגיות גילו, בין השאר, את הדינוזאורים; הומצא מנוע הקיטור שהניע מכונות אריגה ובכך אפשר את המהפכה התעשייתית, וכן הניע רכבות וספינות קיטור, ואחריו הומצא מנוע הבעירה שהוביל לאפשרות לבנות מכונות, והרשימה יכולה להתארך עוד ועוד.

בתחום הרפואה, תחומו של פריד, במאה ה-19 הומצאו הסטטוסקופ, עירוי הדם, התגלו התאים כלבנים שמהן בנויות הרקמות, ותפקידם של חיידקים בגרימת מחלות, הומצאו חיסונים, והתגלו קרני הרנטגן. עניין רלוונטי מאוד לקריירה של



פריד סיכם זאת כך: "כולנו יודעים שלפני קצת יותר ממחצית המאה, צ'ארלס דרווין ותומכיו במחקריהם הביאו לקיצה של הדעה הקדומה ביחס לאדם. האדם אינו יציר שונה מבעלי החיים או בדרגת עליונות עליהם. הוא עצמו בא ממוצא חייתי, קרוב יותר למינים מסוימים ומרוחק יותר מאחרים. התכונות שרכש האדם במהלך האבולוציה לא הצליחו להשפיע על עובדות המציאות. במבנהו הפיזיולוגי ובמזגו המנטלי, האדם שווה לבעלי חיים" (A) *Difficulty in the Path of Psychoanalysis*, 1917, תרגום שלי).

יש לציין שהמנגונים הגנטיים שאפשרו את האבולוציה ואת התהליכים שתיאר דרווין התגלו והובנו רק במאה העשרים. אבל לא רק מסיבה זו התאוריה של דרווין נפגשה בחוסר הבנות ובהתנגדויות, שנמשכות מאז זמנו ועד ימינו אלה.

אם לפי עקרון אי-הוודאות של הייזנברג המדען אינו יכול לצפות בתופעה בלי לשנות אותה, הרי הפסיכואנליטיקאי המודרני בפירוש מתערב כדי לשנות

התגלית השנייה הייתה בעלת אופי שונה. טרויה הייתה עיר יוונית ששכנה על חוף שבימינו שייך לטורקיה. היא מזכרת באפוס של הומרוס, איליאדה, כעיר שבה התחוללה במשך עשר שנים מלחמה שעליה הכריז אגממנון, מלך מיקני, לאחר שפאריס, נסיך טרויה, חטף את הלנה מבעלה, מנלאוס, מלך ספרטה, שהיה אחיו של אגממנון. במלחמה זו השתתפו גיבורים רבים, ובהם אכילס היווני והקטור הטרויאני שנהרג, ואודיסאוס, שאחרי המלחמה נמלט וסובב בים התיכון, מסע שתואר על ידי הומרוס באודיסאה. המלחמה עצמה הסתיימה בתחבולת עורמה של היוונים, שהשימו עצמם נסוגים אבל השאירו סוס עץ גדול. הטרויאנים, שחשבו שהוא מתנה, הכניסוהו לעירם, אך מבטנו נפלטו לוחמים יוונים שהביסו את הטרויאנים המופתעים. יצירתו של הומרוס, האיליאדה והאודיסאה, אשר חוברו ככל הנראה במאה השמינית לפני הספירה, נחשבו מאז ועד היום לנכסי צאן ברזל של התרבות האנושית המערבית, לקלאסיקה בה"א הידיעה. אבל כמו חלק גדול מיצירות אלה, כמו המיתולוגיה היוונית, הן נחשבו לאומנות סימבולית, למיתוס. העולם התרבותי הזדעזע כאשר ארכאולוג גרמני חובב, היינריך שלימן (1822-1890), חפר בהריסותיה של העיר הזנוחה היסרליק ומצא בה שרידים אשר זוהו כשרידיה של העיר טרויה ושל המלחמה שהתרחשה בה לפני כשלושת אלפים שנים!

הגירוי הסופי שדחף אותו לפרסם את ממצאיו בשנת 1859 (עשרים ושלוש שנים אחרי חזרתו ממסעו) בספרו המונומנטלי "מוצא המינים" ("על מוצא המינים בדרך הברירה הטבעית, או השתמרותם של גזעים מועדפים במאבק לחיים") היה העובדה שחוקר נוסף, אלפרד ראסל וולאס, (שהיה יליד אנגליה אף הוא אך באותה תקופה חי במרחקים) הגיע למסקנות דומות. בנדיבותו קרא דרווין לתאוריה שלו על שם שניהם.

ההשפעה של ספרו של דרווין על אופן חשיבתם של בני האדם לא נפלה מזו של קופרניקוס ושל ניוטון, אולי אף יותר. בני האדם המשיכו לחיות על אדמתם גם כשהתברר להם שמדובר בפיסת קרקע קטנה יחסית לכוכבים אחרים הנמצאת בירכתי היקום. כאשר ג'ון ווטסון מגלה שחברו המשכיל שרלוק הולמס לא שמע על תגליותיו של קופרניקוס, הוא נדהם. אבל על כך מגיב הולמס: וכעת כאשר אני יודע את זה, איך זה משנה את חיי? אתה אומר שאנחנו מקיפים את השמש. אם היינו מקיפים את הירח זה לא היה משנה בפרטה אותי או את עבודתי.

לעבודתו של ניוטון הייתה השפעה רבה יותר על חיי היומיום של בני האדם ועל הציביליזציה, כפי שתואר לעיל. אבל עבודתו המתמטית (החשבון האינפיניטסימלי), מחקריו באופטיקה ועוד, נשארו רלוונטיים למדענים בלבד. אולם תגליותיו של דרווין הכו בתדהמה את בני זמנו, וגרמו למהפכה בדרך שבה הם חשבו על עצמם.

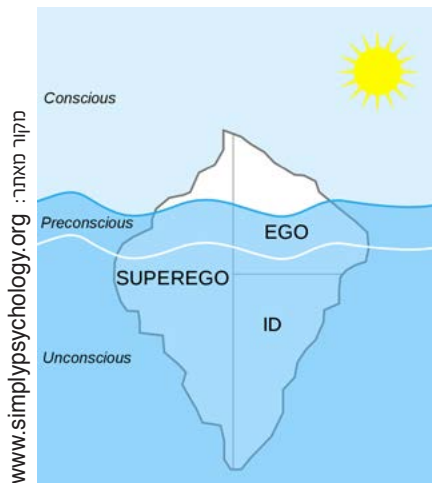
דרווין הבין שבעלי החיים לא נוצרו בששת ימי הבריאה אלא במשך מיליוני שנים, וכי מין התפתח מתוך המינים שלפניו. המינים שנשארו היו אלה שתכונותיהם התאימו ביותר לסביבה שבה הם חיו, ואילו מינים שהתאימו פחות נכחדו. המאובנים שאסף כללו את שרידיהם של בעלי חיים רבים שבני האדם של זמנו לא ראו מעולם, משום שהם נכחדו זמן רב קודם לכן. ניתן היה למצוא, בדרך כלל, קווי התפתחות בין בעלי החיים השונים, מה שאפשר ליצור מעין עץ שבו הענפים השונים מייצגים התפתחויות של מינים ומשפחותיהם. כך ניתן היה לשער כי כל בעלי החוליות - דגים, עופות, יונקים - התפתחו מאב קדמון אחד, וכי היונקים התפתחו מהעופות, וגם, רחמנא ליצלן, האדם התפתח, ככל הנראה, ממשפחת הקופים, מה שהיה, וכנראה מהווה עד ימינו, עלבון רב לבני אדם שרואים עצמם כבנויים בצלם אלוהים.

הדרך שבה מינים התפתחו, האבולוציה, דהיינו התפתחות, והמנגנון שקבע את היכחדותם או הישרדותם, היה הברירה הטבעית. הברירה הטבעית קורית משום שאורגניזמים נמצאים במלחמת קיום תמידית עם מינים אחרים, עם בני מינם ועם הסביבה. האורגניזמים הכשירים ביותר הם ששורדים (survival of the most fit), והם שמעבירים את תכונותיהם לצאצאים, לרבות התכונה שסייעה להישרדותם על פני אחרים.

ועכשיו, לפרויד.

שהארץ היא כוכב קטן במערכת השמש, ושכוכב זה מאוכלס במספר עצום של אורגניזמים חיים שהאדם הוא רק אחד מהם. כוחות הטבע התגלו בהדרגה - אנרגיה, כוח המשיכה, קרניים אלקטרומגנטיות. אלה לא רק הוכחו כנכונים, אלה גם היו שימושיים: מנועי קיטור הניעו רכבות וספינות, מנועי בעירה פנימית הניעו מכוניות, ערים ובתים הוארו בחשמל, טלגרפים נשאו ידיעות לקצווי ארץ. וגם המוח האנושי החל להיות מובן בהדרגה.

באקלים זה החל פרויד לבנות מערכת מכנית של הנפש. המודל הראשון, הטופוגרפי, היה מרחבי, וכלל רמות של עומק, כפי שניתן לתאר קרחון: קצה עליון, שמעל למים, הוא מודע, חלק עיקרי הנמצא מתחת למים, שאינו נראה (ולכן ניתן להתנגש בו), הוא הלא מודע, וביניהם אזור צר, נראה ולא נראה, של הסמוך למודע.



פרויד קרא לפסיכולוגיה שלו **פסיכולוגיית מעמקים**, ותיאר שהוא חופר בשכבות של הנפש כפי שארכאולוג חופר בקרקע כדי לגלות רבדים שהיו קיימים בעבר ואינם נראים לעין. טרויה שאותה חיפש פרויד הייתה הקונפליקטים העמוקים שנמצאים בבסיס התפתחותה של הנפש האנושית.

המודל המבני, הסטרוקטוראלי, כלל אף הוא שלושה חלקים - האני, הסתמי והאני העליון. ניתן לראות בסתמי (האיד) התפתחויות פילוגנטיות של המין האנושי.

המודל הדינמי הוא מודל של אנרגיה שעוברת בין החלקים השונים של הנפש. מושג האנרגיה הפך לשימושי ושכיח, אף שרבים מהמשתמשים במושג לא בהכרח מבינים מהי אנרגיה, וקרוב לוודאי שהשימוש הפסיכולוגיטי במושג זה שונה מאוד מהשימוש הפיזיקלי שלו. ההתנהגות בפועל של האדם היא פועל יוצא של האנרגיות השונות המופעלות עליו, מכיוונים שונים, כפי שתנועתה של מכונית היא תוצאה של האנרגיה

זיגמונד (זיגיסמונד שלמה) פרויד נולד בשנת 1856 בעיירה פרייברג. אל תחפשו את העיירה הזו, היא נמצאת היום בצ'כיה, שם קוראים לה Pribor, ובה כ-8500 תושבים. אבל כאשר פרויד נולד, היא הייתה חלק מהאימפריה האוסטרו-הונגרית, שהייתה אז המדינה האירופית הגדולה ביותר. שטחה בימינו חופף למה שהיום הן אוסטריה, הונגריה, צ'כיה, סלובקיה ומדינות יוגוסלביה, וכן חלקים מרומניה, פולין, ואוקראינה.

משפחת פרויד נמנתה עם המעמד הבינוני, אבל בעקבות בעיות כלכליות עברה, כאשר פרויד היה בן ארבע בלבד, לווינה, שבה גדל, ובה למד רפואה. וינה הייתה בירתה של האימפריה הגדולה, עיר בין-לאומית מפותחת, עשירה, תוססת.

מה שפרויד ראה כאגו לא בשל המנסה להתמודד עם דרישות דחפיו, קוהוט ראה ככישלונות לא בלתי נמנעים של אינטגרציה של העצמי. עונג פרוידיאני הוא מימוש של דחף שהצליח להימנע מנזיפתו של הסופר אגו. התענגות קוהוטיאנית היא מימוש יצירתי של הפוטנציאל האישיותי

פרויד למד רפואה, ובין השאר עבד במעבדה של ברוקה, שהוזכר לעיל, והוסמך לרופא בשנת 1881, בהיותו בן עשרים וחמש, אך נטש בצער קריירה מחקרית שבה חשק כדי לעבוד כרופא ולפרנס את רעייתו, לה התארס בשנת 1882, בהיותו בן עשרים ושש. הוא עבד כרופא פנימאי, ובמקביל המשיך לערוך מחקרים באנטומיה, בניירופתולוגיה ועל קוקאין.

בשנת 1885 פרויד התעניין במחלות עצבים ונסע להשתלם בתחום זה אצל שארקו בפאריס. כאשר חזר לווינה פתח מרפאה שהתמחתה במחלות עצבים. בתקופה זו החל לפתח את התאוריה הפסיכואנליטית שלו.

פרויד הוא אפוא תוצר של המדע האנושי של זמנו, ובמצטבר - של ארבע מאות השנים שלפניו. המדע הזה היה אובייקטיבי, מדע שצבר תצפיות ומנה גזר תאוריות על המציאות ועל העולם שסביבנו. המדע העתיק, שהיה פסבדו-מדע, מדע מטאפיסי, הוחלף במדע מודרני, מדעי אמפירי. המדע הזה הבין, בהדרגה,

אבל ניתן להמשיך ולהצביע על הכיוון שתאוריה זו נטלה בתוך המאה העשרים בואכה אל המאה ה-21. זהו הכיוון לעבר הסובייקטיביות.

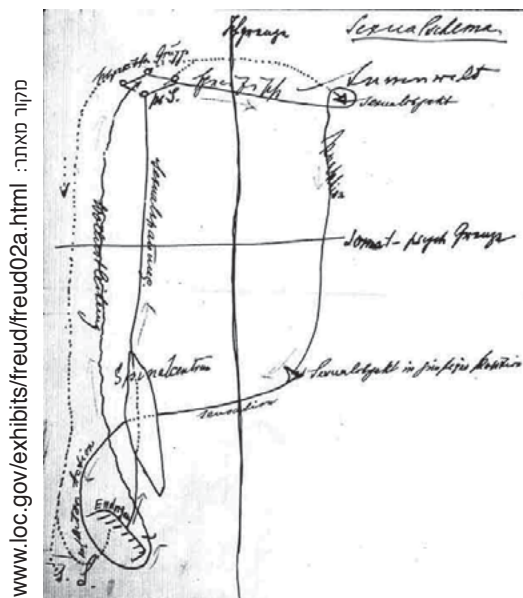
זמן לא רב אחרי מותו של פרויד כבר היו אנליטיקאים מכובדים שהראו חוסר התלהבות מהמודל המכניסטי של הנפש (שנודר ראדו, ג'וזף סנדלר, רוי שייפר, ג'ורג' קליין, מרטון גיל). בעוד התאוריה הפסיכואנליטית שימרה את מקומם של דחפים ופנטזיות כאינהרנטיים לנפש, היא זזה יותר לכיוון התייחסותי ובין-אישי, ובכך היא נעה, במובן מסוים, מהבסיס הביולוגי שלה לכיוון החברתי. לדעתו של ג'והן פסקליני היא המשיכה לנוע לכיוון שלישי - מהמקום הצופה למקום המשתתף. הערך של סיבתיות פינה את מקומו לערך של משמעות. עבור ראדו והיינץ הרטמן ההדגשה על קונפליקטים (בין האגו לאיד, שמייצרים חרדה, ובין האגו לסופר אגו, שמייצרים אשמה) פינתה את מקומה לפונקציה האינטגרטיבית של האגו, ששואף למימוש עצמי. מרכז הפתולוגיה עבר מקונפליקטים והגנות לחסכים וליקויים. היינץ קוהוט מייצג את שיאה של מגמה זו. כאנליטיקאי גישתו היא יותר פנומנולוגית ואקזיסטנציאלית, מדגישה את ה"עצמי" על חשבון הסטרוקטורות ה"קלאסיות" של הנפש שניסח פרויד. המטפל לפי הגישה הפנומנולוגית האקזיסטנציאלית הוא "צופה משתתף" יותר מאשר פרשן אובייקטיבי, והוא מנסה להיות אמפתי ואינטרוספקטיבי יותר מאשר פרשן אובייקטיבי. בגישה זו למדע יש אך תרומה מועטה, משום שמדע הוא יותר חקרני (inspectional) מאשר אמפתי ואינטרוספקטיבי. אם לפי עקרון אי-הוודאות של הייזנברג המדען אינו יכול לצפות בתופעה בלי לשנות אותה, הרי הפסיכואנליטיקאי המודרני בפירוש מתערב כדי לשנות. בעוד הפסיכואנליזה הפרוידיאנית נראית מזווית זו כרדוקציוניסטית ומכניסטית, הרי התפיסה המודרנית שלה מקרבת אותה לגישות הומניסטיות, אקזיסטנציאליות ופנומנולוגיות. ארנולד קופר הציע לראות כאן מתח בין קוגניציה ורגש, בין מדע לרומנטיקה. לעומת פרויד שמדבר על המטופל האשם, קוהוט מדבר על המטופל הטרגי. במקום ראייה של האדם כיצור הלכוד בין עוינות והרסנות, אשמה, חרדה והגנות כנגדן, גישה "רומנטית" זו (הפנומנולוגית האקזיסטנציאלית) רואה את האדם כשואף לשלמות ומימוש עצמי המושגים דרך התחברות לאובייקטים אמפתיים. הפעוט הפרוידיאני הוא בעל יכולות מוגבלות (אשר אומנם הולכות ומתפתחות), תלוי בצורה סימביוטית, מבועת מפרידות, חרד הן מעולם המציאות הלא מובן והן מעולמו הפנימי שמלא באגרסיות וליבידו. לעומתו, הפעוט הקוהוטיאני הוא יצור עצמאי, אסרטיבי, חזק, שלם כל עוד הוא נושם את החמצן הפסיכולוגי שמסופק לו על ידי זולתעצמי המגיבים

שהמנוע מייצר בשילוב עם תנועת ההגה, הלחץ של הבלמים וטיב הדרך שעליה היא נוסעת.

בתאוריות הדחפים שלו פרויד ייחס לדחפים ארבעה ממדים - מקור (שהוא בדרך כלל ביולוגי), מטרה (שהיא פריקה של האנרגיה של הדחף), אובייקט (שמאפשר פריקה זו) והעוצמה של הדחף.

פרויד פיתח את התאוריה שלו בהדרגה, על פני שנים רבות. ובעוד שעקרונות היסוד שלו נשארו מוצקים, הרי בתאוריה התפתחו שינויים רבים. בתחילת דרכו, עוד במאה ה-19, פרויד ייחס חשיבות רבה יותר לאספקטים הביולוגיים (הניורולוגיים) של הנפש. הוא הציע שלוש מערכות - מערכת טיטאניורולית הקולטת גירויים מהעולם; מערכת פסי שמתמודדת עם גירויים אלה (ובעצם היא קרובה מאוד למה שכונה אחר כך אגו); ומערכת אומגה, שטבעה פחות ברור, אבל ככל הנראה יותר סובייקטיבי. האנרגיה שעוברת בין שתי המערכות הראשונות, אך לא השלישית, כונתה Q. במילים של פרויד: זהו מנגנון שיש לו התפקיד של הסרת גירויים שמגיעים אליו, או הפחתה של ריגוש יתר מוקדם ככל האפשר.

מכאן ואילך התפתח משחק גומלין בין הכוחות, הדחפים, האנרגיות והרשויות השונות, בתוך הנפש ומחוצה לה. התמונה הבאה, שאין צורך להתאמץ לפענח אותה, היא בכתב ידו של פרויד:



כאן ניתן, למעשה, לסכם חלק זה של סיפורנו: מתמונת העולם הקדמונית לתמונת עולם של סוף המאה ה-19, שבה העולם נעשה יותר גדול ומקומנו בתוכו יותר קטן, עולם דטרמיניסטי שבו כוחות שונים מטלטלים אותנו כאבנים במשחק הגומלין של אנרגיות.

של סביבה אנושית אשר, אחרי השיא של המאות ה"מדעיות", נעשתה יותר ספקנית לגבי יכולתה של חשיבה מדעית פוזיטיביסטית לגאול את האנושות. ייתכן שניתן לראות את עקרון אי-הוודאות של מכניקת הקוואנטים ואת פצצות האטום שהתפוצצו אחריה כטראומה שהביאה למפנה בדרך שבה האנושות מתייחסת אל המדע, שעבור פרויד ובני דורו היה כה מרכזי וחינוי בדרכם אל האמת שתורפה. אנשים בתרבות שלנו מייחסים חשיבות לעולמם הפנימי, לרגשותיהם ולחוויותיהם, אולי יותר מאשר לקונפליקטים שלהם עם העולם ולכוחות המופעלים עליהם. חיפוש אחר אמת אובייקטיבית מפנה את מקומו לחיפוש אחר עצמי אותנטי. חקירה אובייקטיבית (כביכול) של העבר הוחלפה בחקירה סובייקטיבית ואינטראקטיבית של הכאן ועכשיו הטיפולי. היכולת להסתגל לסדר הקיים מוחלפת באינדיבידואליזם ובצורך במקוריות, יצירתיות, ספונטניות, והמצפון החברתי נעשה פחות חשוב ביחס ליכולת "לאהוב את עצמך".

אנליטיקאים רבים סבורים שהמטופל (או המטופלת, כמובן) הנירוטי שפרויד ראה מפנה את מקומו למטופל עם הפרעת אישיות, ובמיוחד, רגשות אשמה מפנים את מקומם לנרקיסיסיות. ה"קפיטליסט האגואיסטי" של המאה ה-19 מוחלף בנרקיסיסט הנצלני של סוף המאה העשרים (קפיטליזם חזירי). כפי שהאנושות של המאה העשרים התפכחה, אולי, מהפוזיטיביזם של המאה ה-19, ייתכן שהאנושות של המאה ה-21 מתפכחת מהאידיאליזם של המאה שקדמה לה, כמו ילדי דור ה-X שחגגו בוודסטוק, ומאוחר יותר הפכו ברוקרים בול סטריט.

השאלה מה מהפרויקט של פרויד נשאר עדיין בתפיסה הפסיכואנליטית של ימינו יכולה להישאר פתוחה. אנליטיקאים מודרנים נוטים לראות את הישגו של פרויד לאו דווקא בהצגה של תאוריה שלמה וסגורה, אלא בכך שפרויד אפשר לנו לחשוב על מה היא הנפש, וחשיבה זו עדיין הולכת ומתפתחת. במילים אחרות, פרויד העניק לנו תהליך, יותר מאשר מבנה. בעוד פרויד ראה את תורתו כיישום הקפדני של עולם הטבע לתוך עולם הנפש, הרי בימינו אנו נוטים לראות את הפסיכואנליזה כהחלה של מדעי הרוח לתוך הפסיכיאטריה: הרמוניקה יותר מאשר מדע. אבל כבר פרויד עצמו, במבט מפוכח אחרי יותר מארבעים שנות אנליזה, היה מוכן להחליף "שחזור" ב"הבניה", והעיר כי "רק בהמשך האנליזה ניתן להגיע להכרעה בדבר נכונות ההבניה שלנו או התועלת שבה ... אנו נוהגים כמו המשרת המוכר מסיפוריו של נסטרו, אשר תשובה אחת ויחידה היתה בפיו על כל מה שנשאל: הכל יתבהר במהלך הדברים" (הבניות באנליזה, 1937, תרגום ערן רולניק למאמרו בספר "הטיפול הפסיכואנליטי" משנת 2002, הוצאת עם עובד, עמ' 232).

בצורה אמפתית. מה שפרויד ראה כאגו לא בשל המנסה להתמודד עם דרישות דחפיו, קוהוט ראה ככישלונות לא בלתי נמנעים של אינטגרציה של העצמי. עונג פרוידיאני הוא מימוש של דחף שהצליח להימנע מנזיפתו של הסופר אגו. התענגות קוהוטיאנית היא מימוש יצירתי של הפוטנציאל האישי.

פרויד העניק לנו תהליך, יותר מאשר מבנה. בעוד פרויד ראה את תורתו כיישום הקפדני של עולם הטבע לתוך עולם הנפש, הרי בימינו אנו נוטים לראות את הפסיכואנליזה כהחלה של מדעי הרוח לתוך הפסיכיאטריה

הדגש בגישה זו, שהולכת וכובשת את מקומה בפסיכואנליזה ובנגזרותיה, הוא פחות אובייקטיבי ודטרמיניסטי, ויותר סובייקטיבי ויחסי; היחסים בין המטפל למטופל אינם (רק) יחסים בין אובייקט לסובייקט, אלא בין שני סובייקטים; האמת המתגלה אינה בהכרח הבניה מחדש של העבר, אלא בנייה נרטיבית שלו; המטפל אינו לגמרי אנונימי, אלא נחשף ומשתתף; וההתנזרות מסיפוק צרכים מפנה את מקומה להשתתפות אנושית ואינטראקטיבית של המטפל בסיטואציה הטיפולית. במילים של פאולה הייסן (1950), הסיטואציה האנליטית היא במהותה מערכת יחסים. אטווד וסטולורוב (1979) אף סבורים ש"המציאות הפרטית של המטפל מקדימה את המעורבות האינטלקטואלית שלו בשאלת הטבע האנושי" (Stolorow & Atwood, *Faces in a Cloud: Subjectivity in Personality Theory*. Northvale, NJ: Jason Aronson, תרגום שלי). המטפל הפרוידיאני, בגרסתו המזוקקת של קורט אייזלר, הוא פרשן. אבל כבר פרנצי הציע "טכניקה אקטיבית", פרנץ אלכסנדר הציע "חוויה רגשית מתקנת", מקסוול גיטלסון הציע לאנליטיקאי תפקיד מזין, ויניקוט דיבר על "פונקציה מחזיקה" (holding) ואליזבט זטצל (Zetzel) על הברית הטיפולית. ההעברה של שלהי המאה העשרים נראית רוויה פחות פנטזיות מיניות ותוקפניות, וכאשר אלו מרימות את ראשן עשויים לראות בהן סימנים לכישלון אמפתי מצידו של המטפל.

האם השינויים הללו נובעים רק מאבולוציה של החשיבה האנליטית עצמה או גם משינויים בטבע האנושי? התפתחויות אלה נבעו, אולי, מתוך הניסיון שהלך והצטבר על ידי מטפלים על פני יותר ממאה שנות טיפול, אך במידה רבה גם בהשפעתה